

СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ФАХОВИХ ПРАКТИК НА МАГІСТЕРСЬКОМУ РІВНІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті виявляється специфіка практичної підготовки магістрів в університетах України. Проаналізовано сучасний стан готовності викладачів вищих педагогічних закладів до організації та проведення фахових педагогічних практик в умовах магістратури. Описано констатувальний експеримент відповідно до плану його реалізації, який передбачав два етапи дослідження (діагностичний і прогностичний), на кожному з яких вирішувались певні завдання, застосовувались відповідні методи.

Ключові слова: *заклади вищої педагогічної освіти; магістри; магістерська підготовка; майбутні викладачі; фахова практика; констатувальний експеримент.*

Постановка проблеми. Сучасна українська вища школа розвивається і змінюється під впливом загальноєвропейських освітніх реформ, котрі сприяють відкритості інноваціям в освіті, створенню спільних освітніх програм, покращенню підготовки майбутніх педагогів, які навчаються в ЗВО на бакалаврському й магістерському рівнях тощо. Професійна підготовка майбутніх викладачів в умовах магістратури спирається на загальнофундаментальні засади освітнього процесу та водночас істотно доповнює їх конкретними знаннями. Важливим фактором, що сприяє формуванню конкурентоздатної особистості є посилення практичної спрямованості підготовки фахівців відповідно до потреб сучасного суспільства.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні зазначено: «Сучасний розвиток суспільства вимагає вдосконалення системи педагогічної та післядипломної освіти педагогічних і науково-педагогічних працівників відповідно до умов соціально орієнтованої економіки та інтеграції України в європейське і світове освітнє співтовариство. <...> приведення змісту

фундаментальної, психолого-педагогічної, науково-методичної, інформаційної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників у відповідність із вимогами інформаційного суспільства та змінами, що відбуваються у соціально-економічній, духовній і гуманітарній сферах» (Національна стратегія розвитку освіти в Україні).

Тому існує необхідність посилити вимоги до практичної фахової підготовки випускників вищої школи, враховуючи нові стандарти підготовки магістрів та особливості їхньої майбутньої професійної викладацької діяльності. Орієнтація на інноваційні тенденції оновлення національної вищої освіти зумовлює необхідність суттєвих змін її змістового, структурного і процесуального складників, детермінує модернізацію традиційної системи навчання, потребує розробки та впровадження новітніх педагогічних методів і технологій, орієнтованих на творчість і новаторство, що забезпечуватимуть майбутнім викладачам високий рівень професійної й особистісної самореалізації та сприятимуть становленню індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему змісту і методики проведення практики в закладах педагогічної освіти у вітчизняному педагогічному дискурсі досліджували: Т. Бодрова (2021), С. Вітвицька (2003), К. Завалко (2013), А. Козир (2008), Н. Манчинська (2013), І. Мужикова (2014); А. Растригіна (2011), С. Сисоєва (2014), О. Цюняк (2016) та ін. Водночас у вітчизняній педагогіці відсутні цілісні дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх викладачів у контексті вдосконалення механізмів посилення практичної спрямованості підготовки магістрів.

Метою статті є аналіз сучасного стану готовності викладачів вищих педагогічних закладів до організації та проведення фахових педагогічних практик на другому (магістерському) рівні.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувались такі методи: загальнонаукові – аналіз, синтез, класифікація, зіставлення, порівняння та узагальнення; конкретнонаукові – вивчення нормативно-правових документів щодо проведення педагогічної практики (робочих планів, програм, силабусів, методичних рекомендацій та іншого методичного забезпечення);

анкетування, бесіди, інтерв'ювання викладачів закладів вищої педагогічної освіти; методи педагогічного спостереження, самооцінки, оцінки діяльності викладачів; системно-структурний метод для з'ясування взаємозв'язку та взаємодії структурних елементів педагогічної практики; обґрунтування педагогічних умов удосконалення організації і проведення фахових практик у системі магістерської підготовки в закладах вищої педагогічної освіти тощо.

Викладення основного матеріалу. Метою другого (констатувального) етапу наукового дослідження було визначення стану організації та проведення фахових практик. План реалізації дослідно-експериментальної роботи передбачав послідовність, взаємопов'язаність і взаємозалежність двох етапів дослідження (діагностичного та прогностичного), на кожному з яких вирішувались певні завдання, застосовувались відповідні методи.

На діагностичному етапі констатувального експерименту ми здійснили контент-аналіз робочих навчальних програм фахових практик на магістерському рівні та вивчили досвід практичної діяльності викладачів, які здійснюють керівництво практикою магістрантів у педагогічних університетах України. Так, на факультеті мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, на психолого-педагогічному факультеті Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка, Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка було проведено анкетування керівників фахової практики.

У ході бесід, педагогічного спостереження за практичною діяльністю викладачів ЗВО, вивчення навчальної та методичної документації, (робочих) програм магістерських практик, було з'ясовано, що магістерська фахова педагогічна практика є практичною складовою підготовки майбутніх педагогів, яка передбачена освітньо-професійними програмами згідно зі стандартами освіти галузі 01 «Освіта / педагогіка» за

спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів – бакалавр та магістр.

Основна специфіка магістерської фахової педагогічної практики полягає в тому, що в ході її студенти відпрацьовують не тільки навички педагогічної роботи з учнями в загальноосвітніх, позашкільних і спеціалізованих середніх навчальних закладах, а й виконують всі види й функції професійної діяльності майбутніх викладачів у ЗВО. Магістерська практика є об'єднуючою ланкою між теоретичними напрацюваннями студентів і самостійною апробацією знань, які сприяють адаптації магістрантів до педагогічної діяльності у вищій школі.

Аналіз навчальних програм з фахової педагогічної практики засвідчує деяку специфіку їхнього змісту, що зумовлене насамперед ресурсами ЗВО. Зміст навчальних програм фахової практики магістрів сформовано з урахуванням загальних і спеціальних (фахових) компетентностей майбутніх фахівців. Практична підготовка майбутніх педагогів здійснюється у процесі виробничої, асистентської та науково-дослідницької практик, котрі характеризуються видовим різноманіттям у вітчизняних ЗВО.

Наступним важливим завданням прогностичного етапу експерименту було здійснення анкетування з метою з'ясування проблем проведення різних видів практик у процесі підготовки майбутніх викладачів різного фаху в закладах вищої педагогічної освіти. В опитуванні брали участь 98 респондентів – викладачів вищих педагогічних навчальних закладів. Анкетування дозволило виявити, що для якісного виконання практичних завдань бракує технологізації педагогічної діяльності, зокрема таких якостей як алгоритмізація та інструментальність, що сприяють стабільності в отриманні об'єктивних, підтверджених практичним досвідом результатів.

Серед умов, які сприяють продуктивній підготовці фахівців у сфері освіти, на думку викладачів, домінантними є володіння оригінальними педагогічними техніками, спроможність до педагогічної імпровізації в нестандартних ситуаціях, здатність до саморозвитку та самовизначення з урахуванням фактору мінливості освітніх обставин.

Суттєвим недоліком педагогічної роботи викладачів із магістрантами й досі залишається проблема навчально-

методичного забезпечення організації різних видів практики, зокрема студентам і викладачам бракує інструктивної літератури з організації самостійної роботи студентів щодо розробки та проведення фахової практики. Виникає нагальна потреба в розробці сучасних технологій, форм і методів проведення фахової практики магістрантів, спрямованих на діалогічні стратегії міжособистісного спілкування учасників освітнього процесу, оволодіння студентами мобільною системою методичних знань і фахових умінь, на розвиток неповторних індивідуальних якостей педагога, професійне самовдосконалення та самоорганізацію в контекстному полі наскрізного розвитку професійних компетентностей майбутніх викладачів.

Отримані дані засвідчили, що причинами, які впливають на зниження ефективності фахової підготовки майбутніх викладачів у вищому педагогічному закладі, у тому числі й на формування професійно-педагогічних знань і вмінь є: незадоволеність кількістю практичних занять і термінами педагогічної практики (38 % респондентів); невірно вибудований порядок вивчення навчальних курсів (7 % респондентів); зміст дисциплін неповно відображає специфіку майбутньої професійної діяльності (21 % респондентів); застаріле навчально-методичне забезпечення (22% респондентів); відсутність міжпредметних зв'язків між дисциплінами психолого-педагогічного та фахового циклів (12 % респондентів).

Рівневі характеристики готовності викладачів закладів вищої педагогічної освіти до організації та проведення фахових практик магістрів було діагностовано на прогностичному етапі відповідно до визначених критеріїв та показників: *мотиваційно-цільовий критерій* готовності викладачів закладів вищої педагогічної освіти до організації й проведення фахових практик на магістерському рівні, що засвідчує наявність спонукальних мотивів педагогічної діяльності викладачів; *технологічно-операційний критерій*, який допомагає з'ясувати рівень готовності й здатності викладача застосовувати педагогічні технології в управлінні навчально-пізнавальною діяльністю магістрів; *праксеологічно-творчий критерій*, котрий дозволяє зрозуміти, що організація процесу засвоєння майбутніми викладачами знань, набуття вмінь і навичок має поєднуватися з формуванням готовності до їх творчого застосування.

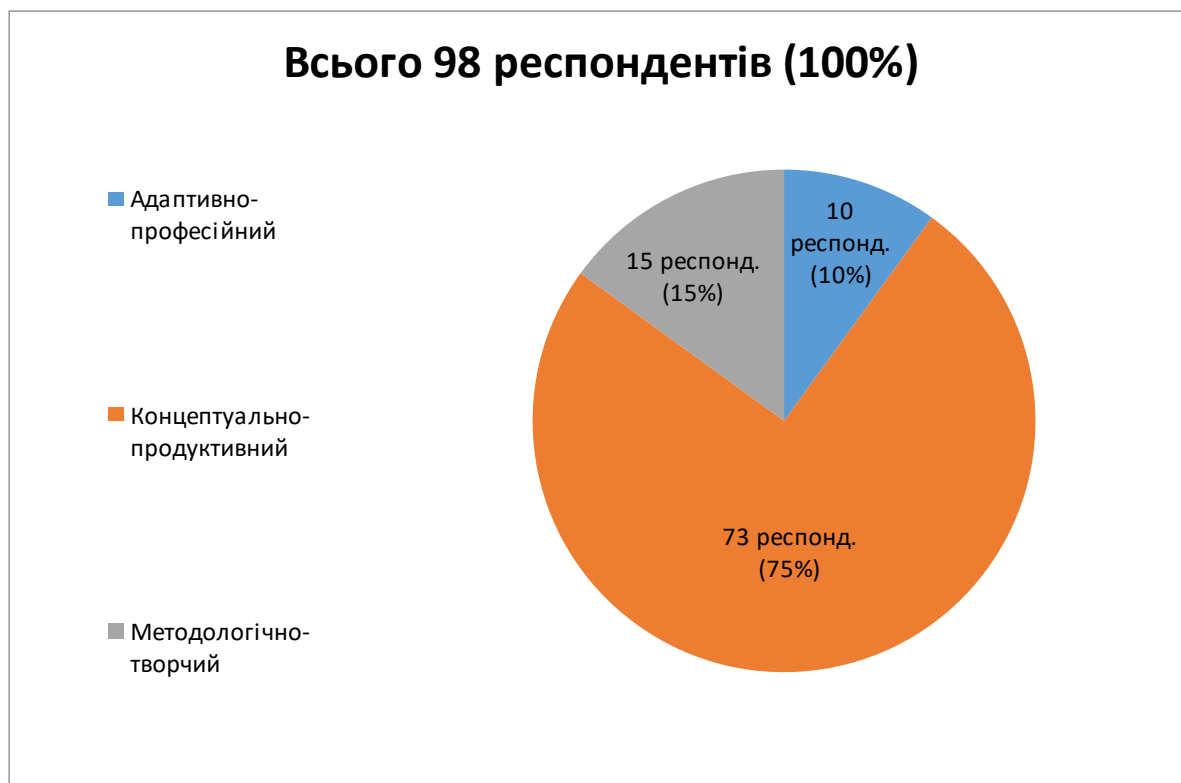
Результати зрізів виявились такими: на *адаптивно-професійному рівні* (низькому) знаходиться 10 % респондентів; на *концептуально-продуктивному рівні* (середньому) – 75 % респондентів; на *методологічно-творчому* (високому) *рівні* – 15 % респондентів (див. таблицю 1 та діаграму 1).

Таблиця 1

Загальна характеристики готовності викладачів закладів вищої педагогічної освіти до організації та проведення фахових практик магістрів

Рівні	Кількість респондентів	У відсотках (%)
	Всього: 98 респондентів	100 %
адаптивно-професійний	10 респондентів	10 %
концептуально-продуктивний	73 респонденти	75 %
методологічно-творчий	15 респондентів	15 %

Діаграма 1

Узагальнення теоретичних і практичних аспектів організації фахових практик в умовах магістратури дозволило визначити педагогічні умови, які забезпечують підвищення ефективності їх проведення у вищих педагогічних закладах освіти:

1) активізація мотивації майбутніх викладачів до набуття теоретичних знань і практичних умінь фахової педагогічної діяльності у ЗВО, що безпосередньо залежить від усвідомлення студентами перспективних цілей навчання, розуміння теоретичної і практичної значущості засвоєних знань і накопичення нової інформації, створення позитивного психологічного клімату в академічній групі, реалізація потреби в досягненні успіху тощо;

2) орієнтація на положення компетентнісного, діяльнісно-творчого, аксіологічного, особистісно-орієнтованого підходів до організації практичної підготовки майбутніх викладачів;

3) залучення магістрантів до вивчення кращого досвіду керівництва викладачами педагогічних університетів України фаховою педагогічною практикою та знайомство з компаративними дослідженнями науковців;

4) забезпечення творчого застосування теоретичних знань і практичних умінь у проєктуванні, розробці та проведенні освітньо-виховних заходів у процесі проходження фахової педагогічної практики;

5) орієнтування майбутніх викладачів на постійні самоосвіту, саморозвиток, професійне самовдосконалення;

6) створення якісного методичного забезпечення процесу практичної підготовки магістрів: використання активних інноваційних форм і методів навчання та розробка і впровадження в освітній процес нових форм, методів, авторських педагогічних технологій формування та розвитку професійних якостей майбутніх викладачів;

7) діагностування кожного етапу фахової практики на основі самодіагностики суб'єктів освітнього процесу, використання діагностичних процедур із метою виявлення якості підготовки майбутніх викладачів до фахової діяльності в закладах вищої педагогічної освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, фахова педагогічна практика відіграє значну роль у формуванні особистості майбутнього викладача, а тому не обхідність її вдосконалення є важливим завданням. Ефективність формування професійно-значущих умінь багато в чому залежить від мотиваційно-ціннісного ставлення до професії, динаміки інтересу до спеціальності після вивчення різних курсів психолого-педагогічного циклу й спецдисциплін фахового профілю, а також наскрізних педагогічних практик, де магістерська фахова практика є завершальним етапом підготовки студентів до педагогічної, викладацької діяльності й значно впливає на формування професійної компетентності майбутніх викладачів.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів розглянутої проблеми. До подальшого напряму дослідження слід віднести розробку ефективних технологій формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх викладачів у ході проходження фахових практик у закладах вищої педагогічної освіти.

Список використаної літератури:

- Бодрова, Т. О. (2021). Виробничо-практична підготовка студентів до діяльності у сфері мистецької освіти: актуальні аспекти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 197, 163-167.
- Вітвицька, С. С. (2003). *Основи педагогіки вищої школи: методичний посібник для студентів магістратури*. Київ: Центр навчальної літератури.
- Завалко, К. В. (2013). *Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти: Монографія*. Черкаси: Черкаський ЦНП.
- Козир, А. В. (2008). *Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: Монографія*. Київ: НПУ.
- Манчинська, Н. І. (2013). *Педагогічна освіта магістрів вищих навчальних закладів педагогічного профілю: Монографія*. Львів: ЛьвДУВС.
- Мужикова, І. (2014). Зміст методичної підготовки магістрів – майбутніх викладачів образотворчого мистецтва. *Естетика і етика педагогічної дії: збірник наукових праць*, 8, 111-120.
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
- Растригіна А. М. (2011) Специфіка фахового модуля в асистентській практиці майбутнього педагога-музиканта. *Естетика і етика педагогічної дії: збірник наукових праць*, 2, 168-176.
- Сисоєва, С. О. (2014). *Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури: Монографія*. Київ: Едельвейс.
- Цюняк, О. П. (2016). *Формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти у вищих навчальних закладах: Монографія*. Івано-Франківськ: Ярина.

Svitlana Solomakha

CURRENT STATE OF ORGANIZATION AND CONDUCT OF PROFESSIONAL PRACTICES AT THE MASTER'S LEVEL IN INSTITUTIONS OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION

The article reveals the specifics of practical training of masters in Ukrainian universities. The author analyzes the current state of the willingness of teachers of higher pedagogical educational institutions to organize and conduct professional-pedagogical practices within the master's degree. The ascertaining experiment description is given under the plan of its implementation. It provides the sequence, interrelation, and interdependence of two stages of research (diagnostic and prognostic), each solving particular tasks and using appropriate methods and techniques.

In the course of the study, we have found that the effective formation of professionally significant skills of undergraduates during their professional practice largely depends on the motivational and value attitude to the specialty, the dynamics of interest in the specialty after studying various psychological and pedagogical courses, and special disciplines of the professional profile, as well as interdisciplinary pedagogical practices, among which the master's professional practice is the final stage of preparing students for professional activities that significantly affect the formation of professional competence of future teachers.

The results of the ascertaining stage of the study enable to identify the necessary condition for improving the effectiveness of masters' practical training, including the creation of high-quality educational and methodological support, updating its content, expanding the forms, methods, techniques of teaching that are adequate to certain content of preparation for professional-pedagogical activity. The following forms and methods apply problem lectures, problem seminars, thematic discussions, heuristic conversations, case studies, scientific intelligence, training, workshops, pedagogical workshops, the system of creative tasks, round tables, methods of developing analytical thinking, applying scientific analysis in dynamics; mastering practical skills of working with information (isolating, structuring, ranking by the significance of the problems under study); methods of dialogue communication (facilitated discussion) for mutual understanding, interaction, joint solution of common but significant for each participant problems. These methods will allow students to effectively master the system of creative organization of pedagogical action and select tools that will guarantee optimal and effective solutions to pedagogical tasks in future teaching activities.

Keywords: *institutions of higher pedagogical education; masters; Master's degree; future teachers; professional practice; ascertaining experiment.*

References

- Bodrova, T. O. (2021). Vyrobnicho-praktychna pidhotovka studentiv do diialnosti u sferi mystetskoï osvity: aktualni aspekty [Production and practical preparation of students for activities in the field of art education: current aspects]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky*, 197, 163-167 [in Ukrainian].
- Kozyr, A. V. (2008). *Profesiina maisternist uchyteliv muzyky: teoriia i praktyka formuvannia v systemi bahatorivnevoi osvity [Professional skills of music teachers: theory and practice of formation in the system of multilevel education]: Monograph*. Kyiv: NPU [in Ukrainian].
- Manchynska, N. I. (2013). *Pedahohichna osvita mahistriv vyshchyykh navchalnykh zakladiv pedahohichnogo profilu [Pedagogical education of masters of higher educational institutions of pedagogical profile]: Monograph*. Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].
- Muzhykova, I. (2014). Zmist metodychnoi pidhotovky mahistriv – maibutnikh vykladachiv obrazotvorchoho mystetstva [The content of methodical training of masters - future teachers of fine arts]. *Aesthetics and ethics of pedagogical action: Collection of scientific papers*, 8, 111-120 [in Ukrainian].

- Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku* [National strategy for the development of education in Ukraine until 2021]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> [in Ukrainian].
- Sysoieva, S. O. (2014). *Tvorchyi rozvytok fakhivtsiv v umovakh mahistratury* [Creative development of specialists in the conditions of a magistracy]: Monograph. Kyiv: Edelveis [in Ukrainian].
- Rastryhina A. M. (2011) Spetsyfika fakhovoho modulua v asystentskii praktytsi maibutnoho pedahoha-muzykanta [The specifics of the professional module in the assistant practice of the future music teacher]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii: zbirnyk naukovykh prats*, 2, 168-176 [in Ukrainian].
- Tsiuniak, O. P. (2016). *Formuvannia profesiinoi kultury maibutnikh mahistriv pochatkovoї osvity u vyshchyykh navchalnykh zakladakh* [Formation of professional culture of future masters of primary education in higher educational institutions]: Monograph. Ivano-Frankivsk: Yaryna [in Ukrainian].
- Vitvytska, S. S. (2003). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly: metodychnyi posibnyk dlia studentiv mahistratury* Fundamentals of higher school pedagogy: a textbook for graduate students]. Kyiv: Tsentр navchalnoi literatury [in Ukrainian].
- Zavalko, K. V. (2013). *Pedahohichna innovatyka v teorii ta praktytsi muzychnoi osvity* [Pedagogical innovation in the theory and practice of music education]: Monograph. Cherkasy: Cherkaskyi TsNP [in Ukrainian].

Одержано 14.09.2021 р.

УДК 378.011.3-051:78

DOI: 10.33989/2226-4051.2021.24.255922

Володимир Яковлев, м. Полтава

ORCID: 0000-0003-4057-8897

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ НА ПРАКТИКУМІ ЗІ ШКІЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ

У статті висвітлюється процес формування фахових компетентностей майбутніх учителів музики під час опанування практикуму зі шкільного репертуару: засвоєння теоретичних знань; збагачення вокально-хорового та інструментального репертуару; оволодіння різними методами розучування музичних творів із учнями ЗЗСО; формування вміння акомпанувати пісні шкільного репертуару, читати з аркуша, транспонувати, підбирати на слух мелодії та створювати акомпанемент до них. Актуалізується питання про необхідність формування навичок soft skills, завдяки яким майбутній учитель музичного мистецтва може успішно взаємодіяти в команді під час розв'язання будь-яких питань.

Ключові слова: майбутні вчителі музичного мистецтва; фахові компетентності; шкільний репертуар; soft skills.